

גליון מס' 341

עירובין ס' - ס"ו

בס"ד, ג' כסלו תשס"ו

♦ **מתי קיים החשש ללימוד ממעשי העכו"ם**
♦ **האם בימינו ניתן לשתף עכו"ם בעירובי חצרות?**
♦ **האינטגרציה שנכפתה על יהודי פרוסיה**

ה שבוע בגליון

♦ **מדוע בירושלים העתיקה לא עשו עירוב במקום המקדש?**
♦ **"עירוב" ו"שיתוף", מי בחר את השמות?**
♦ **היאך עושים עירוב לכל העיר?**
♦ **עיר מוקפת בצורת הפתח, מזכירה ליושביה את העירוב**

♦ **מתן צדקה לעני אחד**
♦ **שכירת כל בתי העיר מן השלטונות**

דבר העורך
אמא יקרה

הכל התחיל מדמעה אחת קטנה. הוא לא האיש שהיית מצפה כי ילחלח את עיניו בעיצומו של יום. עניבתו סדורה לאורך כרסו המשתפלת, ולא קשה לי לתאר לעצמי, כי בשנים בהן היה נהוג הדבר, חפת של זהב אימץ אותה אל חולצתו.

הוא היה אז צעיר והקדיש את חייו כדי... לבסס את חייו. נשמע אולי מגוחך, אבל זה מה שאנשים רבים מידי עושים. הוא הצליח במה שרצה. חייו מבוססים, אם ניתן לכנות כך חשבון בנק שאינו יודע שבעה, המזון תדיר על ידי מפעל מניב.

השנים חלפו, ילדיו פרחו מן הקן, ולאחר שמצא את עצמו תוהה לעיתים תכופות, "מה היום?", הצטרף לשיעור הדף היומי.

"אתה צריך להבין", הוא מתיישב על כסא, "כל יום בו אני לומד בשיעור הדף היומי, הוא בשבילי נר של תקווה, המאיר את חיי באור יקרות, ונר של זכרון לעבר הריק, שלא ניצלתי כראוי.

ברוך השם", הוא פולט באנחת רווחה, "ציירתי את שני בני ואת חתני לשיעורי הדף היומי, ואני שמח למענם, שבעוד עשרים, שלושים שנה, יחוו עצמם שייכים, מחוברים ל... (הוא מתקשה למצוא את המילה המתאימה, אבל אני לא אסייע לו, החלטתי. אניח לו לפלס את דרכו בעצמו, כפי שעשה עד הנה). מחוברים ל...".

לפתע ניצת זיק בעיניו, אור מתפשט על פניו, "כן, אני יודע! מחוברים לקדוש ברוך הוא, לתורה הקדושה, לעם ישראל. היום הם 'עסוקים', אין להם זמן לחשוב. אפשר לחשוב", הוא פולט באירוניה, "אבל שיהיה, גם אני חשתי כך, זה טבע העולם. כאשר יתבררו יבינו, כי זו הירושה הטובה ביותר שהנחלתי להם, לקבוע עיתים לתורה.

אבל", הוא משפיל את מבטו, "לא בגלל זה נזלה דמעה מעיני". (אני שותק, נאמן להחלטתי). הוא תולה בי מבט מרחיק ראות, כמו היה מביט דרך אישונים למקום אחר, ושותק. שתיקה רבת משמעות. בה בעת סיים צינור הדמעות שבעינו השנייה, לייצא דמעה ראשונה לרגל המעמד.

הוא יצא מבית הכנסת לשאוף אוויר צח, הנחתי

דף נט/א אין מערבין את כולה

מדוע בירושלים העתיקה לא עשו עירוב במקום המקדש?

במשנתנו אנו לומדים על דין מיוחד בהלכות "שיתופי מבואות": "אין מערבין את כולה".

טרם נתייחס לגוף הדין הנלמד במשנתנו, נקדים בקצרה על "עירוב חצרות" ועל "שיתוף מבואות", אשר בפרקים הבאים נקדיש זמן רב ללימוד פרטים שונים בהלכות אלו.

יסודם של "עירוב חצרות" ושל "שיתוף מבואות" אחד הוא. כל מקום המוקף מחיצות כדן - רשות היחיד הוא, אף אם הוא משמש אנשים רבים. ברם, שלמה המלך ע"ה ובית דינו גזרו, כי חצר שפתחי בתים רבים פתוחים אליה, אין לטלטל מן הבתים אל החצר ולהיפך, כפי שמסביר ה"טור" (או"ח סי' שס"ו): "מפני שהבתים הם רשויות המיוחדות לכל אחד, והחצר משותפת לכולם ודומה קצת לרשות הרבים, ואם היו מוציאים מהבתים לחצר יאמרו, שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים".

לפיכך, תקן שלמה ובית דינו, כי רק לאחר שנעשה "עירוב חצרות" ניתן לטלטל מן הבית אל החצר. עירוב חצרות נעשה על ידי הקניית פת לכל בני החצר והנחתו באחד הבתים שבחצר. בכך, ממשיך הטור: "רואים את כולם כדרים באותו בית, וכאילו כל החצר מיוחדת לאותו בית ואינו דומה לרשות הרבים".

"שיתוף מבואות" זהה ביסודו ל"עירוב חצרות". המדובר על מבוי המשמש כמבוי לחצרות רבות. גם כאן הוצאת חפצים מן החצר הפרטית אל המבוי הציבורי, נראה כהוצאת חפצים מרשות היחיד לרשות הרבים, ולפיכך, נאסרה הוצאה מן החצר אל המבוי ולהיפך, עד לעשיית "שיתוף מבואות". "שיתוף מבואות" נעשה על ידי שכל בני החצרות משתתפים במאכל הניתן באחד החצרות.

"עירוב" ו"שיתוף", מי בחר את השמות? למען האמת, עירוב חצרות ושיתוף מבואות שני דינים זהים הם ביסודם, למעט הבדל עיקרי - עירוב חצרות נעשה בפת בלבד ושיתוף מבואות נעשה בכל דבר מאכל - אך האחד נקרא **"עירוב חצרות"** והשני **"שיתוף מבואות"**, כדי להבדיל ביניהם, כך ניתן לומר "עירוב" ו"שיתוף", והכל יודעים במה המדובר ("עירוב השולחן" סי' שס"ו ו"שיתוף" סי' שס"ו).

במשנתנו אנו לומדים על כך, שיש להגביל מעט את השימוש בשיתופי מבואות, שאין משתפים את כל מבואות העיר, אלא יותירו בית או חצר שאין ניתן לטלטל ממנו ליתר העיר. טעם התקנה, כדי שלא ישתכח מבני העיר, שהיתר הטלטול מותנה בשיתוף המבואות, ולבסוף עלולים לטלטל ולהוציא בכל מקום בלא לבדוק אם מותר הדבר.

היאך עושים עירוב לכל העיר? "ותמהו רבים, דלמה אין אנו נוהגין כן, ואנחנו מערבין הערים שלנו בלי שיעור וזה נגד המשנה והגמרא וכל הפוסקים", כותב בעל "ערוך השולחן" בספרו (או"ח סי' שצ"ב) - מדוע אנו איננו מקפידים על כך?!

עיר מוקפת בצורת הפתח, מזכירה ליושביה את העירוב: "מגן אברהם" כותב, כי סומכים על שיטת רש"י, שדברי המשנה נסובים על עיר שיש בה שש מאות אלף איש

עילוי נשמת
נח ליפמן הכהן אורנבוב ז"ל
ב"ר צמחאל ז"ל לב"ע כ"ב סבת תשל"ח
ומרת **גניה אורנבוב** ז"ה
ב"ר דוד חיים ז"ל לב"ע ח"י כסלו תש"ן
ת.נ.צ.ב.ה.
הוצחו ע"י ידיו וז' חתנים וז' בנות וז' בנים וז' בנות
אורנבוב זוג' מרת אסתר שרהו -בב"ק

עילוי נשמת
אהרון ברמן ז"ל
ב"ר יעקב הלוי ז"ל
נלב"ע ביום ה' כסלו תשמ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הוצחו ע"י ידיו וז' בנים וז' בנות וז' בנים וז' בנות
ברמן זוג' מרת אסתר שרהו -בב"ק

עילוי נשמת
משה לויט ז"ל
ב"ר קלמן הלוי ז"ל לב"ע ז' כסלו תשמ"ד
ומרת **אסיה לויט** ז"ה
ב"ר אפרים ז"ל לב"ע ס"ז מנח תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הוצחו ע"י המשפחה שרהו

בלבד. ואילו ה"ערוך השולחן" (שם) מסביר, כי דברי המשנה תקפים לגבי ערים מוקפות חומה, אולם, הערים שאינן מוקפות חומה הרי מקיפים אותן בצורות הפתח כדי לערבן, וכאשר צורת פתח אחת מתקלקלת מכריזים שאסור לטלטל. אין לך, איפוא, היכר גדול מזה, המזכיר לאנשים, שיש לבדוק היטב בכל הוצאה, אם מותרת היא או אסורה.

אי עירוב מקום המקדש: סברתו המחודשת של ה"ערוך השולחן" נוגעת לערים מוקפות חומה, שיש לשייר בהן מקום שלא יהא כלול ב"שיתוף מבואות". אכן, בספר "עיר הקודש והמקדש" (ח"ג פרק כ"ג אות ג') כותב, כי מנהג יושבי ירושלים העתיקה, המוקפת חומה, לשייר מקום מסויים בעירוב, ובשם זקני העיר שמע, כי נהגו לשייר את מקום המקדש. למקום זה אסור אומנם להכנס, אך איסור זה אינו כולל השלכת חפצים, ובאי הכללת מקום המקדש ב"שיתוף", נמנעת האפשרות להשליך לשם חפצים ביום השבת (ועיי"ש מה שדן אם אכן די בשיור מקום קדוש זה).

דף סג/א כל הנותן מתנותיו לכהן אחד

מתן צדקה לעני אחד

האם ראוי לתת את כל הצדקה לעני אחד, או שמא יש לפזר את הצדקה בין מספר עניים. מה לכך ולגמרתנו? ובכן, בסוגייתנו אומר רבי אבא בר זבדא: "כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם".

כוונתו למתנות הכהונה שיש להפריש עבור הכהנים, והוא לומד זאת מסמיכות הפסוקים בנביא: "וגם עירא היארי היה כהן לדוד" (שמואל ב' כ"ו), ומיד אחר כך, "ויהי רעב בימי דוד" (כ"א). הגמרא מבארת, כי "כהן לדוד" פירושו, שדוד המלך העניק לו את כל מתנות הכהונה שהפריש, והפסוק מסמך לכך "ויהי רעב בימי דוד" ללמד, כי הרעב בא כתוצאה מהנהגת דוד, כפי שמפרש ה"עיון יעקב", מדה כנגד מדה - על הרעבת יתר הכהנים, לקתה ארצו ברעב.

הלכה זו פוסק הרא"ש לאור גמרתנו, כי אכן אין לתת מתנות כהונה לכהן אחד. אולם, הרמב"ם משמיט הלכה זו. הרש"ש מנמק זאת בכך, שדברי רבי אבא בר זבדא סותרים לדין "מכירי כהונה", הלא הוא הכלל הידוע במתנות כהונה הקובע, כי אם יהודי 'אימץ' לעצמו כהן שהוא מעניק לו את מתנות הכהונה שלו, אותו כהן הופך ל"מכירי כהונה" והישראל אינו רשאי לתת את מתנותיו לכהן אחר (עיי' בבא בתרא קכ"ב ובתוס' שם).

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל (שו"ת "שלמת חיים" סי' ט"ו) מנסה ליישב את הסתירה, על פי דברי האור החיים הקדוש (י"א שאשון לציון" יו"ד סי' רנ"ז ס"ק ט') המסביר, כי לא התכוון רבי אבא בר זבדא אלא לכהן שמעניקים לו יותר מכפי צרכו. ברם, כל עוד הכהן זקוק למתנות למחייתו, אין כל מניעה להעניקם לו בלבד, ויתכן שדין "מכירי כהונה" אמור בכהן הזקוק להם למחייתו.

הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א ("ידרך אמונה", מעשר פ"ז ס"ק ל"ח) מציע אפשרות נוספת ליישוב הסתירה. לא דיבר רבי אבא בר זבדא אלא בישראל המעניק את כל עשרים וארבע סוגי מתנות הכהונה לכהן אחד, אך אין כל פגם בהענקה קבועה של סוג מסויים לכהן אחד וכן הלאה. לאמר, יתכנו "מכירי כהונה", אך הם אינם מקבלים את הכל [ועיי"ש בביאור ההלכה, שאם נותן כל שנה לאחר, גם כן יתכן שאינו בכלל האמור בגמרתנו].

מכל מקום, ה"מרדכי" (ב"ב סי' תק"ב) נוקט כדברי הרא"ש, כי דברי רבי אבא בר זבדא תקפים להלכה, והוא אף מסיק מהם את ההלכה הבאה: "מכאן שלא יתן אדם כל צדקותיו לקרובו אחד ולהניח שאר קרובים. גם לא לאדם אחד ולא לשאר בני אדם", וכן פוסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' רנ"ז סעי' י"ט).

דף סא/ב הדר עם העכו"ם

שכירת כל בתי העיר מן השלטונות

בעשרות הדפים הבאים עלינו לטובה במסכת עירובין, פרוסות סוגיות העוסקות בדיני "עירוב חצרות".

הרבנים שבכל עיר ועיר, מופקדים על עריכת שני עירובים שונים זה מזה, כדי להתיר את הטלטול ברחבי העיר. העירוב הראשון הוא הקפת השטח בצורות הפתח, אם אינו מגודר ממילא בחומה וכדומה, כדי שיהפוך לרשות היחיד, אשר מותר לטלטל בתוכו, וממנו לרשות היחיד אחרת ולהיפך.

בכך אין די, יש גם לעשות עירוב חצרות ושיתוף מבואות, כתקנת שלמה המלך ע"ה ובית דינו אשר תקנו, כי כל רשות היחיד המשותפת למספר אנשים, אסורה בטלטול, אלא אם כן נעשה בה עירוב חצרות ושיתוף מבואות, מפאת החשש, שמא אנשים יטעו ויחשבו כי רשות הרבים היא, ויסיקו כי מותר לטלטל ברשות הרבים, ממנה ואליה.

סוגייתנו עוסקת בחצר שנכרי או מומר [דינו של מומר כדן הנכרי] מתגורר באחד מן הבתים שבה. הגמרא מסיקה, כי מעיקר הדין, אין צורך להתחשב בדירת הנכרי, ואי השתתפותו בעירוב החצרות, אינה מונעת את חלותו, זאת לעומת אי השתתפותו של יהודי מדרי החצר, המעכבת את חלות עירובי החצרות.

אף על פי כן, הורו חכמים, כי נכרי המתגורר בחצר, מונע מעירוב החצרות לחול, מפני שחכמים ביקשו ליצור הפרדה בין היהודים לבין אומות העולם [ראה בהרחבה במאמר הבא], כדי שלא ילמדו ממעשיהם. איסור הטלטול בחצר בשבת, ידרבן, איפוא, את היהודים לאתר מקום דיורים חלופי. ברם, אמרו חכמים, כי אם שוכרים מן הנכרי

לו בגפו, וחזר כמצביא השב מקרב עטור נחוץ. חזרו זקוף, ראשו מורם בגאוה, סוקר בהנאה שאין לה קץ את הגמרות היפות הסדורות לעשרותיהן על השולחנות, ממתניות ללומדי הדף היומי העומדים להגיע.

הוא נותר לעמוד בפתח בית הכנסת ונשא משם את נאמו: "עוד מעט יגיעו הנה לומדי הדף היומי, וילמדו בדף הגמרא שהנצחתי לעילוי נשמתו של אבי". הוא החניק יבבה קלה והמשיך. "אבא שלי ואמא שלי, רצו כל חייהם הזכות הטובה ביותר בשבילי, והנה, מוענקת לי הזכות והאפשרות לעשות עבורם את הטוב ביותר.

אתה מבין מה פירושו של דבר, שהיום, יום הזיכרון של אבי זכרנו לברכה, לומדים בעשרים וחמש אלף גמרות לעילוי נשמות! ובכלל, בכל השנה לומדים בגמרא שאני השתתפתי במימונה, במאות שיעורים, על ידי עשרות אלפי יהודים. זה מפעל ההנצחה הגדול ביותר.

אבל הוא ממשיך ומשפיל את מבטו אל נעליו המבריקות, בשל כך לבד לא הייתי מתרגש עד כדי כך. אני מתרגש בגלל ה"שכן שלי". למראה מבטי התמה הוא מסייר, "הורי המנוחים טמונים בבית העלמין סגולה, ובסמוך אליהם טמון זוג אחר. רצה הקב"ה, ויום הזיכרון של אבי ז"ל, חל ביום הזיכרון של האשה היא, הטמונה עם בעלה ליד הורי. וכך, בכל שנה נגשנו שם. כל אחד מאיתנו הצטייד מידי שנה בעוד בן משפחה שהתבגר והצטרף אל ההולכים לאזכרתו של הסבא האהוב, ושם, ליד המצבות, במקום האמיתי ביותר עלי אדמות, נרקמה ידידות עמוקה בינינו.

הוא, אתה צריך לראות אותו, מסגר. ירש את המלאכה של אבא שלו. הרבה פרנסה אין לו מהמסגרייה, אבל הוא יודע שבלי המסגרייה יהיה מצבו גרוע יותר.

בשנים האחרונות נוצר מעין מנהג, שבני שתי המשפחות מתאספים בצוותא ליד הקבר של אמא שלו, ואומרים את התהילים ואת המשניות, ואחר כך כולם מתאספים ליד הקבר של אבי.

בשנה שעברה בוססנו יחד בבז' הכבד לעבר הקברים, והתאספנו ליד קברה. הוא אדם חם מאוד, אבל מעולם לא נשא מילים ביום הזיכרון. הפעם הוא פתח ואמר: "אמא יקרה. היום הזה את תרגישי שאנחנו, דור ההמשך, הילדים שגידלתי בעמל וביזע, דואגים לך ומבקשים לגרום לך עילוי נשמה. היום הזה, החל מחמש לפנות בוקר, אמא יקרה, לומדים בגמרות "מאורות הדף היומי", בדף שהוקדש לזכותך, לעילוי נשמתך, עד השעה שתים עשרה בלילה.

אמא יקרה, נוחי בשלום על משכבך, ותעלי במעלות קדושים וטהורים.

הוא סיים את דבריו ליד קברה של אמא, ואני שח איש שיחי, בכיתי ליד קברה של אמא, כפי שמעולם לא בכיתי ליד קברם של הורי. הבנתי אל נכון, כי מאורות הדף היומי, האמונים על הציבוריות, על מתן אפשרות לכל, פיתחו כלי מדעים, המעניק לכל אדם את הזכות להנציח את יקיריו במפעל אדירים, הנצחה גדולת מימדים שאין לה אח ורע.

אתה מבין, הוא מסיים, "מי אמר שאי אפשר לתת קצת ולקבל הרבה?"

לאחר שסיימתי לערוך את שיתחנו עלי גליון, התעוררה בי סקרנות רבת. הגמרות של מאורות הדף היומי יפות וערוכות בטוב טעם, אין על כך עוררין. עד היום לא התוודעתי להיקף העבודה והעמל הכרוכים בכך, וכאשר ביררת את הדברים הגעתי לתוצאות מעניינות מאד. על כך נכתב בקרוב, בעזרת ה'.

בינתיים ניתן לטלפן ל"מאורות הדף היומי" 03-6164725 **שלוחה 109**, ולרכוש דף גמרא, לעילוי נשמה, במסכתות פסחים שקלים, ממהדורת מאורות הדף היומי. להזכירכם, המהדורה נערכת לדפוס בשבוע הראשון של חודש כסלו.

.....
המועין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

לשונות התלמוד

בעברית המדוברת כיום, בדרך כלל אין מקפידים על התאמת מין המספר למין של הדבר שאותו סופרים. אחת הסיבות לאי הקפדה זו היא ה"בלבול" שנוצר מכך שמספר כמו ארבעה - עם סיומת "נקבית" ("יה") - מונה זכרים, ואילו נקבות נספרות במספר הנעדר סממן נקבי (אֶרְבַּע).

במסכת עירובין הכרחי להתרגל להבחנה בין מספרי זכר ונקבה, כי יש לכך נפקא מינה הלכה למעשה!

במסכתנו מוזכרים שיעורי מידות שונים, בעיקר ביחידות המדידה "קפח" (מין זכר), ו"אמה" (מין נקבה). חשוב מאוד לדעת אם "רוחב ד" הוא "רוחב ארבעה" (טפחים) או "רוחב ארבע" (אמות).

בנושא זה נפלו פה ושם שיבושים בדפוס התלמוד וספרי ההלכה, כתוצאה מפענוח מוטעה של הגימטריה, כגון ד' או ז' וכיו"ב, וחשוב לדייק (ולתקן) בכל מקום באיזו יחידת אורך מדובר.

בסוגייתנו מוסר רב יוסף הלכה בשם רב הונא, לגבי עיר היושבת על שפת הנחל: "אם יש לפניה דקה [מחיצה] ארבע [אמות], מודדים לה משפת הנחל; ואם לאו - אין מודדין לה אלא מפתח ביתו". על כך אומר אביי, "דקה ארבע אמות" אמרת לן; מאי שנא מכל דקי דעלמא דארבעה [כלומר, טפחים]?, זהו הנוסח בכתבי יד של התלמוד, אך בדפוס שובשה לשון ההלכה: "דקה ארבעה".

דף סו ו"א

פנינים

פעמים היה קשה לאמורא דין מסויים, אך הקושי לא היה מוחלטת אצלו עד כדי כך שתניאו לחלוק על הדין. במקרים אלו הגמרא נוקטת בלשון "תהי בה"; אמורא פלוני התבונן ותמה על דין זה אם נכון הוא (כ"כ רשב"ם במסכת בבא בתרא דף ל"ט ע"ב ד"ה ה"ג, ועיי' גופי הלכות כלל תקמ"ו).

דף נז/ב ישנתי אז ינוח לי

שמונה שעות שינה

ידועים דברי הספרים הקדושים, כי יש לישון שמונה שעות ביממה, כנאמר (איוב ג'ט) "ישנתי אז ינוח לי" - אז בגימטריה 8. **אולם**, בשם ה"חתם סופר" זצ"ל אומרים, כי די בשמונה שעות ליומיים! ישנתי אז (8) ינוח לי (40 שעות)...

דף לא/א אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה

דבר ההלכה של הגר"א

סיפור תלמידי הגר"א זצ"ל: **רגיל** היה הגר"א לומר לאלו שנפטרו מאיתו: "יחיד ורבים הלכה כרבים", כדי לקיים את הנאמר "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה".

מדוע דווקא בהלכה זו?

כי ישנו שם קדוש המלוה את האדם בדרך, והוא יוצא מסופי תיבות הפסוק "כי מלאכיו יצווה לך". לכן אמר הלכה זו, שראשי תיבותיה הם אותו שם קודש. ("דברי אליהו").

דף סא/א כלבא בלא מתא שבע שנין לא נבא [כלב שאינו בעיר אינו נובח שבע שנים]

מדוע באה גם האדמה במכת ערוב?

כה ביאר רבינו הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל בעל "נתיבות המשפט" את הפסוק האמור במכת ערוב: "הניני משליח בך את הערוב וגם האדמה אשר הם עליה". **בלא** האדמה יחישו בעלי החיים שלא במקומם ולא ינבחו, יטרפו ויהרגו כדבעי...

את רשותו, אי השתתפותו בעירוב החצרות אינה מונעת עשיית עירוב. חכמים שיערו, כי בחלק מן המקרים הנכרי יחשוש משכירות זו [ראה בגמרא סיבת חששו של הנכרי], ובסופו של דבר היהודי יגור מן המקום.

זאת למודעי, כי בגמרא (להלן סד"א) מבואר, כי אין צורך בשכירות מן הדייר עצמו, אלא אף מ"שכירו ומלקיטו" ניתן לשכור, הלא המה פועל ששכר הנכרי לעבודה, או פועל המלקט עמו בשדה. הללו, יש להם זכות להניח דבר מה בבית מעבידם, ודי בשכירת זכות זו מהם. מאחר שתקנת השכירות אינה מעיקר דיני עירוב חצרות, אלא כדי להרחיקנו מן הנכרים, כאמור, הקלו חכמים בשכירות זו (רשב"א שם).

שכירת בתי התושבים משר העיר: הראשונים כתבו (ראה "בית יוסף" או"ח סי' שצ"א) לאור דברי גמרתנו, כי במקום בו לשר העיר סמכות להשתמש בבתי התושבים בעת הצורך, כגון, שיש לו רשות להושיב את אנשיו ואת כלי מלחמתו בעת מלחמה, ניתן לשכור ממנו את בתי התושבים. כלומר, מאחר שדי בשכירות כל שהיא, ניתן לשכור ממנו את הזכות שיש לו בבתי התושבים. עם זאת, המדובר על שר שבסמכותו להכנס לבתי התושבים, לכל הפחות בעת מלחמה [ו"א שצ"ד שאף יחא בסמכותו לפתוח במלחמה, עיי' ביאור הלכה שם], ולא בשררה שאינה בלעדית ומותנית באישורים שונים, כבימינו, וכך פוסק ה"שולחן ערוך" (שם, סעי' א'). במקרה זה, אם אין שוכרים מכל גוי את רשותו, אין עירוב חצרות חל.

שאלות חדשות התעוררו עם החקיקה המקובלת ברוב המדינות המתקונות, לפיה, בא כח השלטון אינו רשאי להכנס לביתו של אדם ללא צו שופט, ובוודאי שאינו רשאי להניח בו חפצים. עובדה זו גורמת לכך, שאין זה ברור כלל, אם אכן קיים גוף ממלכתי המהווה תחליף ל"שר העיר" הישן והטוב.

אמנם, קיימות מדינות בהן תקף חוק המאפשר הפקעת בתי העיר לצרכים מסויימים, אולם, גם הפקעה זו דינה כמכירה בתשלום, ואין הדבר מוכרע כי היא מועילה לענייננו, שהרי אנו תרים אחר רשות שימוש בביתו של התושב. קיימת אפשרות תיאורטית לשכור משלטונות העיר את הרחובות עצמם, מפני שלהם הסמכות לשנות, לסגור, לחסום ולפתוח לפי הצורך, ויתכן שדי בבעלות זו, כדי שניתן יהיה לשוכר מהם, וכך להתיר את הטלטול מחצרות שמתגוררים בהם יהודים בלבד אל הרחובות. אך אפשרות זו אינה ישימה כמעט, מפני שקיימות חצרות רבות הפתוחות לרחוב, ללא מחיצה ביניהן לבין הרחוב, ובמקרה זה, כפי שלמדנו לא פעם, שטח הפרוץ למקום האסור, נאסר בעצמו, ולפיכך, כשם שבחצר אסור לטלטל, מפני הגוי המתגורר בה, כך גם ברחוב הפתוח אליה אסור לטלטל.

[**שגרירות וקונסוליות:** ראוי לציין, כי השגרירויות והקונסוליות מהוות בעיה של ממש. על פי החוקים הבינלאומיים, החוק המקומי אינו תקף בשטחי השגרירויות והקונסוליות, ולמעשה שגרירות היא טריטוריה זרה. כל שלטון, איפוא, אינו תקף לגביהן, ואין כל דרך לשתפן בעירוב חצרות על ידי שכירת כל בתי העיר מן השלטון המרכזי, אלא חובה לבצע שכירות מול כל שגרירות באופן עצמאי].

מה הפתרון? היינו שמחים מאוד לו היה עולה בידנו למצוא משנה סדורה הפותרת את כל הבעיות ומבהירה אותן לאחת (ראה בהרחבה בספר הנפלא "עירובי חצרות" להרה"ג ר' מנחם מושקוביץ שליט"א).

הנה כי כן, בזה השבוע התוודענו לסיבה נוספת, המתוספת לצרור הסיבות שפירטנו בהרחבה בגילוינו במהלך מסכת עירובין, למנהג היהודים החוששים לטלטל בשבת קודש, על סמך עירובים כלליים.

ברוך ה', במקומות יישוב בהם מתגוררים יהודים בלבד, שומרי שבת, מתארגנים רבנים ופעילים להקמת עירוב כדת וכדין, ובכל שכונה ניתן לברר אם נעשה בה עירוב שכונתי.

דף סב/א שמא ילמד ממעשיו

מתי קיים החשש ללימוד ממעשי העכו"ם

בגמרתנו אנו למדים על תקנת חכמים, שאי אפשר לערב חצר, מבוי או עיר שעכו"ם מתגורר בהם, "שמא ילמד ממעשיו" (סב/א). כלומר, חז"ל אשר ביקשו להפריד בין ישראל לעכו"ם, תקנו כי דירת העכו"ם פוסלת את העירוב, אם לא יישכרו ממנו את דירתו, כמבואר בהרחבה במאמר הקודם.

תקנה נוספת קבעו חכמים, בדיני ריבית, כי אף על פי שמותר מן התורה להלוות לעכו"ם בריבית, אין לעשות כן, "שמא ילמוד ממעשיו" (בבא מציעא עא/א).

על פניו נראה, כי הנימוק שניתן כבסיס וכטעם לשתי הלכות אלו - זהה, ומשכך, גם גדרי ההלכה שווים בשתייהן. ברם, אין כן הדברים, כלהלן.

הנה, בהלכות ריבית התירו חכמים לתלמיד חכם להלוות בריבית לעכו"ם, מפני שאין חשש שילמד ממעשיו, מאידך, לא התירו לתלמיד חכם לשתף בעירוב חצרות את מי שאינו מודה בעירוב, כפי שאומר רבן גמליאל בגמרתנו, "מעשה בצדוקי שהיה דר עמנו במבוי בירושלים, ואמר לנו אבא...". השאלה המתבקשת היא, מדוע החמירו חכמים בהלכות עירובין, והקלו בהלכות ריבית.

בעל "נחלת צבי" (בגליון שו"ע סי' קנ"ט סעי' א') מסביר, כי גם תלמיד חכם אינו חסין מפני השפעות שליליות מסביבתו, שהרי "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו" (רמב"ם הל' דעות פ"ו הל' א'), כך נברא האדם. לא התירו חכמים אלא להלוות, מפני שסמכו על התלמיד חכם שלא יתחבר עם הלווה אלא יעסוק עמו בענייני ההלוואה ותו לא. שונה הוא הדבר כאשר הם דרים בשכנות.

הבנה זו מבהירה את דברי רב בר איהי (מגילה כח/א), אשר העיד על עצמו, כי נוהר שלא לעשות שותפות עם עכו"ם, שמא יתחבר עמו וילמד ממעשיו (ר"ן עבודה זרה ז/א

מדפי הרי"ף). שונה היא שותפות מהלוואה; השותפות כרוכה בקשר הדוק, הגורם לחברות ולהכרות עמוקה ("בית הלוי", חו"מ סי' קפ"ב, עמ' תקנ"ז).
בגמרא (שם) מבואר, כי איסור ההלוואה בריבית לעכו"ם לא נאמר כאשר הישראל זקוק לרווח לצורך פרנסתו הדחוקה "כדי חייו". בעלי התוספות (שם) כותבים נימוקים אחדים, מדוע בזמן הזה נוהגים להתיר להלוות בריבית לנכרים, בין היתר, "מפני שאנו שרויין בין האומות, ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמם, הלכך, אין לאסור ריבית, שלא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן".

האם בימינו ניתן לשתף עכו"ם בעירובי חצרות?: ידיעה חשובה זו דורשת דיון; האם בעקבות דברי התוספות, העכו"ם כבר יכול להיות שותף לעירוב חצרות. מחד, עדיין יש להבדיל בין קשרי מסחר הדוקים, לבין מגורים משותפים. מאידך, בלאו הכי ברוב המקומות אין ברירה אלא להתגורר בצוותא עמם, ויתכן שדברי בעלי התוספות כוללים גם ביטול תקנה זו.

ברם, ההשוואה בין תקנת איסור הלוואה בריבית לעכו"ם, לבין תקנת חכמים לבלתי עשות עירוב חצרות עם הנכרי, אינה נכונה כלל ועיקר, מפני ששתי תקנות המה. איסור הלוואה בריבית לעכו"ם לא נקבע מפני גדרי איסור ריבית, אלא מפני שבאותם ימים היה זה אמצעי הקשר היותר נפוץ בין ישראל לעכו"ם, ולפיכך, לאחר שבעונותינו הרבים גלינו מארצנו ואיננו מסוגלים להתפרנס ללא קשרי מסחר עמם, כתבו בעלי התוספות, כי אין משמעות לאיסור הלוואה בריבית בלבד. זאת ועוד, עיקרו של איסור הלוואה בריבית לעכו"ם נאמר לצורך רווחים עודפים, ולא על הזקוק לרווח לצורך פרנסתו, ובמצבנו הנוכחי, כותבים בעלי התוספות (שם), כל רווח נחשב רווח בסיסי.

לעומת זאת, איסור שיתוף הנכרי בעירובי חצרות, נקבע על ידי חכמים כהלכה מהלכות שבת, כדי שלא ילמדו ממעשי הנכרים, ואין בידינו כח לביטול תקנה זו.
האינטגרציה שנכפתה על יהודי פרוסיה: בעל ה"בית מאיר" (סי' שפ"ב) נדרש לנושא זה באופן מיוחד, כאשר מלך פרוסיה גזר כי היהודים לא יתגוררו יחד אלא ייטמנו בכלל האוכלוסיה. ה"בית מאיר" טען, כי אף על פי כן, אין לבטל את תקנת חכמים, אם כי הוא כותב, כי במקום שאין כל אפשרות לשכור משר העיר, "כמדומה לי שטוב יותר לערב בלא שכירות, משלא לערב כלל ולנהוג באיסור טלטול, דממש קרוב לוודאי שרוב ההמון עוברים ומטלטלים בלי עירוב כללי" [נועייש על מה שהסתמך להקל] (ראה שו"ת מהר"ם שיק סי' קפ"ב, "דעת תורה" או"ח ריש סי' שפ"ב, שו"ת ריב"ם שנייטוך סי' כ"ח, שו"ת "חתם סופר" סי' צ"ב, שו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' מ"ב וח"ו סי' מ"ז וח"ח סי' צ"ח).

כל הש"ס עם חברותא

ש"ס גרמני עם "חברותא" ב-60 חלקים

לעילוי נשמת

הר"ר שמואל בצלאל עלפער ז"ל
ב"ר ישראל יצחק שו"ב הלפרין ז"ל
נלב"ע ה' כסלו תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י משפחת המלסדורף
שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר שלום וינברגר ז"ל
ב"ר ישראל משה ז"ל נלב"ע ה' כסלו תשי"מ
ומרת בריינדל ע"ה
ב"ר מנחם הלוי ז"ל נלב"ע י' כסלו תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

הופיע!
תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת עירובין דף ג'-עה'
לצפייה במחשב + MP3

עברית Français

בישראל: 1-700-500-151

ירושלים: רח' שרי ישראל 14
02-5003882

In U.S.A.: 1888 5MEOROT
(1888 563 6768)

In France:
01.42.41.14.01

חדש!

כשהילד שלך יהיה אבא...

...הוא יזכור מי לימד אותו

את דפי הגמרא הראשונים!

הוא יזכור מי נתן לו

טעם מיוחד בלימוד גמרא!

הצטרפו עכשיו במחיר:
1700-70-87-88

רכוש לילדך מני!

למאורות הדף היומי לילדים

בין המצטרפים בתקופת המבצע
יובטל 20 פרטים בשו"ת 500 ש"ח כל אחד!

הודעה חשובה
ללומדי הדף היומי

לאור קריאתם של גדולי ישראל
על חוספת לימוד ההלכה בשיעורי הדף היומי
ניתן להשיג את הקונטרס
"מאורות ההלכה" על מסכת עירובין
במחיר מיוחד בסך 6 ש"ח בלבד [משלוח - 3 ש"ח]
לפרטים: 03-6164725

ארוז הספרים מתהדר!

מכירה חד פעמית ממגוון הספרים והמוצרים מבית מאורות הדף היומי

שתתקיים אי"ה מיום ראשון, ג' כסלו (4.12) עד יום חמישי, ז' כסלו (8.12)

רמ"ה ונגמ' 1, בין השעות 11:00-22:00
רמ"ה ונגמ' 11, בעריים בין השעות: 13:00-15:00
אח"צ בין השעות: 18:00-20:00
רמ"ה רבא 5, בבוקר בין השעות: 10:15-14:00
אח"צ בין השעות: 16:30-20:30

רמ"ה ונגמ' 1, בין השעות 11:00-22:00
רמ"ה ונגמ' 11, בעריים בין השעות: 13:00-15:00
אח"צ בין השעות: 18:00-20:00

רמ"ה ונגמ' 1, בין השעות 11:00-22:00
רמ"ה ונגמ' 11, בעריים בין השעות: 13:00-15:00
אח"צ בין השעות: 18:00-20:00

להזמנות: 1-700-500-151

מאורות
הדף היומי
נראה אחרת

לחל המבצע
מחירים מיוחדים
תקונים